O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

“Tasdiqlayman”
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori
_______ M.E.Po‘latov
2024 yil “___” ____________

Ro‘yxatga olindi: № FD-09-04-11
2024 yil “ 29 **”** 08

MOLIYA ASOSLARI

O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi: 400 000 – Biznes, boshqaruv va huquq

Ta’lim sohas: 410 000 – Biznes va boshqaruv

Ta’lim yo‘nalishi: 60310400- Iqtisodiy xavfsizlik

Samarqand-2024

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr		Kreditlar
FINBAS6	2024-2025	4		6
Fan/modul turi	Ta'lim tili			Haftadagi dars soatlari
Majburiy	O'zbek/rus			4

	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1	Moliya asoslari	72	108	180

2 **I. Fanning mazmuni**

Ushbu fan umumdavlat va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar doirasida resurslar fondlarini shakllantirish hamda mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish maqsadlariga erishish, ulardan samarali foydalanish, shuningdek mamlakat moliya tizimini amal qilish qonuniyatlarini o'rganish kabi masalalarni qamrab oladi. "Moliya asoslari" fani mamlakat moliya tizimining rivojlanish qonuniyatlarini bilish va ularning amal qilishiga ongli munosabatda bo'lishda, mamlakatni demokratlashtirish va iqtisodiyotni bozor tamoyillari asosida isloh qilish jarayonlarining mohiyatini tushunishda talabalarni zarur bo'lgan bilimlar bilan qurollantiradi.

"Moliya asoslari" fani "Iqtisodiy xavfsizlik" ta'lim yo'nalishining ixtisoslik fanlari blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, ushbu fan "Iqtisodiy xavfsizlik" ta'lim yo'nalishining 3-kursida o'qitilishi rejalashtirilgan.

"Moliya asoslari" fani gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar turkumiga kiradi va barcha iqtisodiy bakalavriat ta'lim yo'nalishlarida o'qitiladi. Mazkur fan moliya tizimlarini tashkil qiluvchi pul, bank ishi, kredit, investitsiyalar, aktivlar, majburiyatlar, ob'ektlarni baholash, iqtisodiyotdagi pul munosabatlarini hamda moliyaviy instrumentlarni boshqarish, yaratish va o'rganishni tasvirlab beradi.

"Moliya asoslari" fanining asosiy maqsadi talabalarda moliya, moliyaviy siyosat, moliyaviy munosabatlar, pul oqimlari harakati, moliyaviy boshqaruv, moliya nazariyalari, moliyaviy infratuzilma, moliyaviy yangiliklar, pulning davriy qiymati va pul oqimlarining diskontli tahlili, moliyaviy hisobotlar, davlat va nodavlat moliyaviy muassasalarning moliyaviy faoliyati, moliyaviy risklar, kichik biznes moliyasi, startaplarni moliyalashtirish, moliyaviy nazoratni tashkil asoslari, sug'urta, xalqaro moliya munosabatlari va boshqa shu kabi moliyaviy tushunchalar bo'yicha yo'nalishga mos bilim, ko'nikma va malaka shakllantirish hisoblanadi. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, moliyaviy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

3

II. ASOSIY NAZARIY QISM (MA'RUZA MASHG'ULOTLARI)

1-mavzu. Moliyaning mohiyati va funksiyalari

Moliyaning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati. Moliya iqtisodiy kategoriya sifatida. Moliyaning taqsimlash va nazorat funksiyalari. Ularning o'zaro bog'liqligi.

2-mavzu. Moliya tizimi

Moliya tizimi, iqtisodiyotda uning ahamiyati. Moliya tizimining bo'g'inlari. Notijorat asosida xo'jalik yuritishning asosiy xususiyatlari.

3-mavzu. Davlat moliyasi

Yalpi ichki mahsulot qiymati va milliy daromadining taqsimlanishi hamda qayta taqsimlanishida davlat moliyasining ahamiyati. Davlat moliyasining bo'g'inlari: davlat byudjeti; byudjetdan tashqari fondlar; davlat korxonalari moliyasi; davlat krediti.

4-mavzu. Davlat byudjeti

O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi. Davlat byudjetining mohiyati va ahamiyati. Davlat byudjeti daromadlari va harajatlari.

5-mavzu. Moliyaviy siyosat

Moliyaviy siyosatning mazmuni va tamoyillari. Moliyaviy siyosat davlatning moliyaviy munosabatlar sohasidagi mustaqil faoliyati ekanligi. Moliyaviy siyosat turlari.

6-mavzu. Moliyaviy boshqaruv

Moliyaviy boshqaruvning mazmun-mohiyati. Moliyaviy boshqaruvning boshqariladigan (ob'ektlar) va boshqaruvchi (sub'ektlar) tizimlar yagonaligidan iboratligi. Moliyaviy boshqaruvning asosiy metodologik tamoyillari, usullari va shakllari. Moliyaviy boshqaruv organlari va ularning vazifalari.

7-mavzu. Moliyaviy rejalashtirish va tartibga solish

Moliyaviy rejalashtirish. Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarish tizimining asosiy bosqichlaridan biri rejalashtirish ekanligi. Moliyaviy rejalashtirish amaliyotida qo'llaniladigan asosiy usullar. Moliyaviy rejalashtirish jarayoning asosiy bosqichlari. Moliyaviy rejalashtirish turlari. Moliyaviy rejalashtirishning funksiyalari va o'ziga xos xususiyatlari. Moliyaviy tartibga solish. Moliyaviy tartibga solishning huquqiy asoslari.

8-mavzu. Moliyaviy nazorat

Moliyaviy nazorat: mazmuni, nazorat sohalari, ob'ekti, predmeti, tizimi, vazifalari, tamoyillari. Moliyaviy nazoratning yo'nalishlari va ularning o'zaro bog'liqligi. Moliyaviy nazorat sohalari: davlat moliyaviy nazorati, nodavlat moliyaviy nazorati. Moliyaviy nazorat tizimining elementlari. Moliyaviy nazoratni tashkil etish tamoyillari. Davlat moliyaviy nazorati organlarining vazifalari va funksiyalari.

9-mavzu. Moliya va risklar

Riskning mazmun-mohiyati. Risklarni boshqarish. Risk va moliyaviy qarorlar. Uy xo'jaliklari duch keladigan risklarning turlari. Kompaniyalar duch keladigan risklarning turlari. Riskiy boshqaruvda hukumatning roli. Riskni "o'tkazish variantlari": xedjirlash, sug'urtalash, diversifikatsiya.

10-mavzu. Moliyaviy innovatsiyalar va texnologiyalarning rivojlanishi

Moliyaviy innovatsiyalar va bozorning "ko'rinmas qo'li". Innovatsiyalar va texnologiyalarning rivojlanishi.

11-mavzu. Moliyaviy vositachilar

Moliyaviy vositachilarning umumiy tarkibi. Banklar va ularning asosiy funksiyalari. Sug'urta kompaniyalari va ularning asosiy funksiyalari. Investitsion banklar. Anderrayting. Venchur kompaniyalari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.

12-mavzu. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini mohiyati va funksiyalari

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasining iqtisodiy mohiyati va uning vazifalari. Tijorat asosida faoliyat yurituvchi korxona va tashkilotlar moliyasi. Notijorat tashkilotlari moliyasining xususiyatlari. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasining asosiy funksiyalari Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyaviy manbalarining tarkibi.

13-mavzu. Aylanma kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari

Aylanma kapital: mazmuni, tarkibiy tuzilmasi va foydalanish samaradorligi. Aylanma kapitalning bir necha asosiy guruhlarga klassifikatsiya qilinishi. Aylanma kapitalning funksiyalari va ularni amalga oshirish shakllari. Aylanma kapitalning foydalanish samaradorligini harakterlovchi ko'rsatkichlar.

14-mavzu. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning harajatlari

XYUSlarning harajatlari: mohiyati va tarkibi. XYUSlar harajatlarining tasniflanishi. XYUSlar harajatlarining samaradorligini baholash.

15-mavzu. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning foydasi va rentabelligi

Foydaning mazmun-mohiyati. Foydani shakllantirish va undan foydalanish. Rentabellik ko'rsatkichi va uning aniqlanishi.

16-mavzu. Startaplarni moliyalashtirish

Startap to'g'risida umumiy tushuncha va startaplarni moliyalashtirish usullari. Startaplarni moliyalashtirish uchun onlayn-kraudfanding platformalar.

17-mavzu.Davlat krediti

Davlat kreditining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati. Davlat krediti turlari. Davlat qarzining paydo bo'lishi va uni qoplash usullari.

18-mavzu. Sug'urtaning mohiyati va funksiyalari

Sug'urtaning mohiyati va funksiyalari. Sug'urta turlari, tarmoqlari va shakllari: ixtiyoriy, majburiy. Sug'urta ishidagi asosiy tushunchalar. O'zbekiston Respublikasida sug'urta bozorining shakllanishi va kengayishi.

III. AMALIY MASHG'ULOTLARLAR BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR

Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

1. Amaliy mashg'ulotlarining maqsadini aniq belgilab olish;
2. O'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish imkoniyatlariga talabalarda qiziqish uyg'otish;
3. Talabada natijani mustaqil ravishda qo'lga kiritish imkoniyatini ta'minlash;
4. Talabani nazariy-metodik jihatdan tayyorlash;
5. Amaliy mashg'ulotlar nafaqat aniq mavzu bo'yicha bilimlarni yakunlash, balki talabalarni tarbiyalash manbai hamdir.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Moliyaning mohiyati va funksiyalari
2. Moliya va davlatning vujudga kelishi
3. Moliya tizimi
4. Davlat moliyasi
5. Davlat byudjeti
6. Moliyaviy tizim funksiyalari va ularning evolyutsiyasi
7. Moliyaviy qarorlar
8. Moliyaviy siyosat
9. Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlari
10. Moliyaviy boshqaruv
11. Moliyaviy rejalashtirish va tartibga solish
12. Moliyaviy nazorat
13. Moliya va risklar
14. Moliya nazariyalari
15. Moliyaviy infratuzilma
16. Moliyaviy innovatsiyalar va texnologiyalarning rivojlanishi

17.Moliyaviy bozorlar
18.Moliyaviy bozor stavkalari
19.Moliyaviy vositachilar
20.Moliyaviy oqimlar
21.Moliyaviy muassasalar
22.Pulning davriy qiymati va pul oqimlarining diskontli tahlili
23.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini mohiyati va funksiyalari
24.Korxonalar moliyasini boshqarish
25.Korporativ moliyani rivojlantirish yo'nalishlari
26.Korxonalar moliyaviy barqarorligining tahlili
27.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni moliyaviy resurslari va kapitali
28.Asosiy kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari
29.Aylanma kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari
30.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning harajatlari
31.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning foydasi va rentabelligi
32.Moliyaviy hisobot: mazmuni, funksiyalari va turlari
33.Investitsion dasturlarni moliyalashtirish
34.Investitsion baholash usullari
35.Moliya va investitsion portfelni shakllantirish
36.Kichik biznes moliyasi
37.Startaplarni moliyalashtirish
38.Davlat krediti
39.Sug'urta
40.Ijtimoiy soha moliyasi
41.Uy xo'jaliklari moliyasi
42.Xalqaro moliya va jahon taraqqiyotida uning roli
43.O'zbekistonda Islom moliyasini rivojlantirish masalalari
44.O'zbekistonda raqamli moliyani rivojlantirish va kripto-birjalar faoliyatini tashkil etish masalalari

Amaliy mashg'ulot mavzulariga fanning ishchi o'quv dasturini ishlab chiqishda qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritilishi mumkin.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. MUSTAQIL TA'LIM VA MUSTAQIL ISHLAR

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:
1. Moliyaning mohiyati va funksiyalari
2. Moliya va davlatning vujudga kelishi
3. Moliya tizimi
4. Davlat moliyasi
5. Davlat byudjeti

6. Moliyaviy tizim funksiyalari va ularning evolyutsiyasi
7. Moliyaviy qarorlar
8. Moliyaviy siyosat
9. Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlari
10.Moliyaviy boshqaruv
11.Moliyaviy rejalashtirish va tartibga solish
12.Moliyaviy nazorat
13.Moliya va risklar
14.Moliya nazariyalari
15.Moliyaviy infratuzilma
16.Moliyaviy innovatsiyalar va texnologiyalarning rivojlanishi
17.Moliyaviy bozorlar
18.Moliyaviy bozor stavkalari
19.Moliyaviy vositachilar
20.Moliyaviy oqimlar
21.Moliyaviy muassasalar
22.Pulning davriy qiymati va pul oqimlarining diskontli tahlili
23.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini mohiyati va funksiyalari
24.Korxonalar moliyasini boshqarish
25.Korporativ moliyani rivojlantirish yo'nalishlari
26.Korxonalar moliyaviy barqarorligining tahlili
27.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni moliyaviy resurslari va kapitali
28.Asosiy kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari
29.Aylanma kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari
30.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning harajatlari
31.Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning foydasi va rentabelligi
32.Moliyaviy hisobot: mazmuni, funksiyalari va turlari
33.Investitsion dasturlarni moliyalashtirish
34.Investitsion baholash usullari
35.Moliya va investitsion portfelni shakllantirish
36.Kichik biznes moliyasi
37.Startaplarni moliyalashtirish
38.Davlat krediti
39.Sug'urta
40.Ijtimoiy soha moliyasi
41.Uy xo'jaliklari moliyasi
42.Xalqaro moliya va jahon taraqqiyotida uning roli
43.O'zbekistonda Islom moliyasini rivojlantirish masalalari
44.O'zbekistonda raqamli moliyani rivojlantirish va kripto-birjalar faoliyatini tashkil etish masalalari

4	**V.Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalari)** Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi: - moliyachi kasbining zamonaviy ahamiyati;

- O‘zbekiston Respublikasining moliya organlari va ularning kadrlar siyosati;
- moliya sohasidagi xodimlariga qo‘yiladigan kasbiy talablar;
- O‘zbekiston Respublikasining moliya organlari;
- moliya sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish yo‘llari;
- moliya tizimi faoliyatida axborot-kommunikatsion texnologiyalarning o‘rni;
- moliyaning mohiyati, funksiyalari va vazifalari;
- moliya tizimining tarkibi;
- moliyaviy qarorlarning farqli jihatlari;
- moliyaviy siyosat va uning tarkibiy qismlari;
- uy xo‘jaliklar moliyasi;
- moliyaviy boshqaruv haqida ***tasavvurga ega bo‘lishi;***
- moliyaviy rejalashtirish va tartibga solishning mazmuni;
- moliyaviy nazoratning dolzarbligi;
- moliya va kapitalning tarkibiy tuzilmasi;
- xo‘jalik moliyaviy muassasalarning moliyaviy faoliyat jarayonini ***bilishi va ulardan foydalana olishi***;
- moliya tizimida sug‘urta munosabatlarini takomillashtirish;
- moliyaviy risklarning mohiyati va ularning turlari;
- kichik biznes moliyasining o‘ziga xos xususiyatlari;
- startaplarni moliyalashtirish;
- moliyaviy hisobot: mazmuni, vazifalari va turlari;
- xalqaro moliya munosabatlari;
- xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy resurslari;
- asosiy va aylanma kapital doiraviy aylanishning moliyaviy jihatlari;
- moliyaviy nazoratni tashkil etish asoslari;
- moliyaviy risklar nazariyasi;
- xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning ishlab chiqarish chiqimlari, foydasi va rentabelligini hisoblash va amaliyotda qo‘llash ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***

5 VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari

- real vaziyatga asoslangan amaliy ishlarni bajarish;
- esse, tezis va maqolalar yozish;
- vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish;
- jarayonli-yo‘naltirilgan ta’lim;
- muhokamalarda ishtirok etish;
- kichik guruhlarda ishlash;
- loyiha ishi bajarish;
- mustaqil ishlarni bajarish;
- taqdimot tayyorlash;
- turli darajadagi testlarni yechish;
- so‘rov o‘tkazish;
- muammoni hal qilish.

6 VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni tula uzlashtirish, taxlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, urganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushoxada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat buyicha yozma ishni topshirish.

7 VIII. Adabiyotlar ro‘yxati

1. Боди З., Мертон Р. Финансы. Учебник. Пер. с англ. – М.: “Вильямс”, 2007.
2. Malikov T., Olimjonov O. Moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. - 920 b.
3. Malikov T. Moliya. O‘quv qo‘llanma. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2018. - 274 b.
4. T.S.Malikov. Moliya: amaliy jihatlar. (O‘quv qo‘llanma). – T.: «Nihol print» OK, 2022. – 372 b.
5. Zaynalov J.R., Xusanov B.Sh., Aliyeva S.S., Latipova Sh.M. Davlat byudjeti. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2021. 316 b.
6. Nurmuhammedova B.I., Hamdamov Sh.X. Davlat moliyasi. Darslik. – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2021. 436 b.
7. Финансы: учебник / Ю. С. Долганова, Н. Ю. Исакова, Н. А. Истомина [и др.]; под общ. ред. канд. экон. наук, доц. Н. Ю. Исаковой; Мин-во обр. и науки РФ. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2019. – 336 с.
8. Frederic S. Mishkin, Stanley G. Eakins Financial market and institutions, United Kingdom 2024
9. Зайналов Ж.Р., Ибрагимов Н.А., Ахроров З.О. Корхоналар молияси. Ўкув кўлланма. СамИСИ: “STAP-SEL” МЧЖ. 2023. - 268 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1.Zaynalov J.R., Xusanov B.Sh., Aliyeva S.S., Ro‘zibayeva N.X. va b. Moliya bozori: Darslik -T.: “Iqtisod-moliya”, 2020. - 480 b.
2.Zaynalov J.R., Xodjayev E.N., Xusanov B.Sh., Ro‘zibayeva N.X. va b. Investitsiya: Darslik -T.: “Iqtisod-moliya”, 2020. - 316 b.
3«Технология блокчейн: то, что движет финансовой революцией сегодня / Дон Тапскотт, Алекс Тапскотт; [пер. с англ. К. Шашковой, Е. Ряхиной]»: Эксмо; Москва; 2017

Internet-saytlar

1.www.gov.uz - O‘zbekiston Respublikasining hukumat portali.
2.www.lex.uz - O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3.www.imf.uz - O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi rasmiy sayti.
4.www.cbu.uz - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti.
5.www.stat.uz - O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Huzuridagi
6.Statistika Agentligi
7.www.soliq.uz - O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasi rasmiy sayti.

	8.www.scopus.com – xalqaro ilmiy ma'lumotlar bazasi.
8	Fan dasturi Samarqand iqtisodiyot va servis instituti O`quv uslubiy kengashining 2024-yil 29 08 dagi _-sonli yig`ilish bayoni bilan tasdiqlangan. (№FD-09-04/1)
9	**Fan/modul uchun ma'sullar:** **Zaynalov Jaxongir Rasulovich**– SamISI, "Moliya" kafedrasi mudiri professori, i.f.d. **Ernazarov Nuriddin Elamonovich**– SamISI, "Moliya" kafedrasi PhD, dotsent.v.b
10	**Taqrizchilar:** **Salamov.I.**– SamVMI "Chorvachilikda iqtisodiy samaradorlik va buxgalteriya hisobi" kafedrasi dotsenti, i.f.n. **Axmedov U.U.** – "DIL-DIYOR PLAST" MCHJ direktori.